QORTI ĊIVILI PRIM'AWLA

ONOR. IMĦALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta' nhar il-Erbgħa, 8 ta' Mejju, 2024

Numru 4

Rikors Numru 1222/18 TA

Rudolph Anthony Bonnici (I.D. 388871 (M))

vs

Malta Freeport Terminals Limited (C 27581)

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ġuramentat tar-rikorrenti ppreżentat fis-6 ta Diċembru 2018 li permezz tiegħu ppremetta u talab is-segwenti:-

"1. Illi l-attur kien u ghadu mpjegat mal-konvenuta bhala "Equipment Operator F1/Deckman".

2. Illi nhar l-erbatax (14) ta' Mejju tas-sena elfejn u sittax (2016), l-attur kien involut f'incident fuq il-post tax-xoghol, liema incident sehh unikament u esklussivament minhabba htija, traskuragni, imperizja u nuqqas ta' diligenza u ta' osservanza ta' regolamenti u ligijiet da parti

tal-konvenuta.

3. *Illi b'konsegwenza ta' l-incident fuq imsemmi, l-attur soffra debilita' permanenti, kif ukoll danni emergenti u telf ta' lukri, kif jigi ippruvat waqt it-trattazzjoni ta' din il-kawza.*

4. *Illi l-konvenuta, minkejja li giet debitament interpellata sahiex tersaq ghal-likiwidazzjoni u ghall-hlas tad-danni subiti mill-attur, baqghet inadempjenti.*

5. *Illi ghalhekk qed issir din il-kawza.*

6. *Illi l-attur jiddikjara li jaf bil-fatti fuq premessi personalment.*

Ghaldaqstant ghar-ragunijiet kollha hawn fuq premessi l-attur umilment jitlob lil dina l-Onorabbli Qorti, previa kull dikjarazzjoni u provvediment ulterjuri, joghgobha:

(i) *Tiddikjara u tiddeciedi li l-attur garrab hsarat u danni bi htija tal-konvenuta f'incident li sehh nhar l-erbatax (14) fta' Mejju tas-sena elfejn u sittax (2016) fuq il-post tax-xoghol, u dan stante htija, traskuragni, imperizja u nuqqas ta' diligenza u ta' osservanza ta' regolamenti u ligijiet da parti tal-konvenuta;*

(ii) *Tillikwida l-hsarat u d-danni mgarrba mill-attur, occorrendo previa l-opera ta' periti nominandi;*

(iii) *Tikkundanna lill-konvenuta thallas il-hsarat u d-danni kif likwidati lill-attur, bl-imghaxijiet skond il-ligi.*

Bl-ispejjez, inkluzi dawk ta' l-ittra ufficcjali bin-numru 1448/2019, kontra l-konvenuta, u bl-ingunzjoni ghas-subizzjoni tar-rapprezentanti tal-konvenuta fi procedura gudizzjarji."

Rat ir-risposta ġuramentata tas-soċjeta' intimata Malta Freeport Terminals Limited (C 27581) ippreżentata fl-1 ta' Frar 2019 u li permezz tagħha eċċeppiet is-segwenti:

"*1. Preliminarjament, illi s-socjeta eccipjenti ma ghandha ebda responsabilita' ghall-akkadut;*

2. Subordinatament u minghajr pregudizzju ghall premess, Malta Freeport Terminals Limited dejjem ottemprat ruhha mal-ligi u ma naqset mill-ebda obbligu taghha u kwini ma tistax tinzamm responsabbli ghall-allegat danni;

3. Subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess, is-socjeta' esponenti ipprovdiet sorveljanza adegwata fuq il-post tax-xoghol u ghalhekk ma naqsitx milli tizgura a safe system of work u/jew a safe work environment skond l-obbligi u d-dmirijiet taghha ai termini tal-Ligi;

4. Subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess, ir-rikorrent irid jipprova l-allegat danni sofferti minnu;

5. Subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess, illi t-talbiet attrici huma infondati fil-fatt u fid-dritt u ghandhom jigu mixhuda bl-ispejjez;

6. Salv eccezzjonijiet ulterjuri.

In sostenn ta' dawn l-eccezzjonijiet, is-socjeta' esponenti tiddikjara:

1. *Illi l-attur huwa impjegat maghha;*

2. *Illi Malta Freeport Terminals Limited qatt ma naqset mill-obbligi taghha sabiex tizgura a safe system of work u/jew a safe work environment;*

3. *Illi kwindi, l-istess socjeta' eccipjenti m'ghandha l-ebda responsabilita'*

> *ghall-allegat incident li sehh fl-14 ta' Mejju 2016 u li ta lok ghal din il-kawza*."

Rat l-atti kollha tal-kawża.

Rat id-dokumenti li ġew esebiti in atti.

Qrat ix-xhieda fil-kawża.

Rat il-verbal tal-udjenza tal-11 ta' Jannar 2024 fejn il-kawża tħalliet għal-lum għas-sentenza.

<u>Punt ta' fatt</u>

Huwa fatt mhux kontestat illi r-rikorrenti hu impjegat mas-soċjeta' intimata u ilu hekk impjegat mill-1993 u kien għadu hekk impjegat tul il-proċess tal-kawża.

Ma hux anqas kontestat bejn il-partijiet illi seħħ inċident fl-14 ta' Mejju 2016 fejn ir-rikorrenti allegatament sofra xi danni fiżiċi. F'dan l-inċident l-Attur kien qiegħed jopera crane għoli.

<u>Punti ta' Liġi</u>

F'dan il-każ ser ikun meħtieġ li tiġi eżaminata r-reponsabbilta ta' kull parti għal dan l-inċident fatali.

In primis irid jingħad is-segwenti:

Ġie kemm-il darba ritenut li l-prinċipji ġenerali li jirregolaw is-saħħa u s-sigurta' fuq il-post tax-xogħol u r-responsabbiltajiet ta' min iħaddem jew ta' min ikun responsabbli lejn ħaddiem, huma ben stabbiliti fil-ġurisprudenza tagħna u anke mfissra f'Liġi speċjali. Bħala prinċipju ġenerali l-ħarsien tas-saħħa u s-sigurta` fuq ix-xogħol għandu jitqies ta' interess pubbliku. (Art. 2(a) tal-Att.VII tal-1994 ripetut fl-art 4(1) tal-Att XXVII tas-sena 2000 Kap 424 tal-Liġijiet ta' Malta).

Sussegwentement dan l-obbligu kompla jiġi regolat bl-Avviż Legali 44 tas-sena 2002 (LS 424.15) u bl-Avviż Legali 36 ta' l-2003 (LS 424.18). Huwa dmir għalhekk ta' min iħaddem li jipprovdi dik li tissejjaħ bħala "*a safe system of work*", b'dan li huwa obbligu tiegħu li jipprovdi mezzi, apparat u ambjent li ma jkunux ta' perikolu u riskji għas-saħħa u l-ħajja tal-istess impjegat - u dan skond l-Att biex jippromwovi s-Saħħa u s-Sigurta` fuq il-Post tax-Xogħol - Att Numru VII tal-1994 fl-artikolu 2(2)(a) u (b) (Ara fost oħrajn **Sentenzi fl-ismijiet John Sultana -vs- Francis Spiteri et noe tat-28 ta' Mejju 1979, Emmanuel Grech -vs- Carmelo sive Charles Farrugia et noe tas-7 ta' Diċembru 1994, Keith Caruana -vs- Joseph Paris et nomine tat-12 ta' Frar 1999**).

Dawn il-Qrati jelenkaw b'mod ġenerali d-dmirijiet ta' min iħaddem. Fost dawn dmir ta' kull min jaħdem fuq post tax-xogħol li jħares is-saħħa u s-sigurta' tal-ħaddiema l-oħra fl-istess post, kif ukoll tiegħu stess (Art. 2(2)(c) Att VII tal-1994 u ara **Sentenza fl-ismijiet Robert Azzopardi -vs-**

Gutenberg Press Limited, Qorti Ċivili Prim' Awla tal-31 ta' Ottubru 2013).

Aktar minn hekk issir referenza għas-**Sentenza fl-ismijiet Carmelo Fenech -vs- Malta Freeport Terminals, Ċivili Prim' Awla per Imħallef Joseph R. Micallef tas-16 ta' Mejju 2019** fejn ġie osservat hekk:

"*Illi d-dottrina tgħallem illi fil-qasam ta' responsabbiltà dwar korriment li jseħħ fuq il-post tax-xogħol waqt il-qadi ta' dmirijiet tal-persuna li tkun, japplikaw kemm regoli ġenerali kif ukoll speċjali. Ir-regoli ġenerali jgħabbu lil kull persuna bir-responsabiltà għal egħmil jew nuqqas ta' egħmil tagħha (Art. 1031 tal-Kap 16). B'żieda ma' dan, kull min iħaddem jrid iwieġeb għal aġir mal-ħaddiem tiegħu, sakemm ma jintweriex li dak il-ħaddiem naqas li joqgħod għall-istruzzjonijiet jew għall-prekawzjonijiet li l-imgħallem tiegħu jkun widdbu bihom jew ipprovdielu, jew sakemm ma jintweriex li l-ħaddiem, bi traskuraġni jew b'rieda, ikun hu nnifsu ġab l-effetti tal-inċident b'idejh (Ara App. Ċiv. 28.4.2017 fil-kawża fl-ismijiet Tessie Cardona et vs C.V. Builders Ltd. Et);*".

B'żieda ma' dan, hija regola oħra ewlenija f'dan il-qasam, li l-imgħallem irid jiżgura li jipprovdi lill-ħaddiema tiegħu b'ambjent li jżomm 'il bogħod kull periklu u dan billi jiżgura li jitħaddem sistema xieraq ta' ħarsien minn kull periklu fejn ikun sejjer isir ix-xogħol minnu mitlub. Fid-dritt, dan id-dmir iġorr miegħu grad għoli ta' responsabbiltà fuq l-imgħallem, u jaqa' fuqu l-piż jipprova li l-inċident ikun seħħ minkejja li jkun ħares dak kollu li

l-liġi tistenna minnu f'dan ir-rigward. Huwa wkoll dmir li jitfa' fuq min iħaddem il-piż li jieħu miżuri preskritti xierqa (Art. 6(2) tal-Kap 424) u jġib miegħu wkoll id-dmir tal-għoti ta' tagħrif meħtieġ, l-għoti ta' tagħlim u taħriġ u kif ukoll superviżjoni biex titħares is-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiem (Art. 6(3) tal-Kap 424).

Daqstant ieħor huwa stabbilit li dan id-dmir ta' min iħaddem jitlob ukoll li s-sistema tax-xogħol li jkun irid iħares lill-ħaddiema wkoll fil-każ li r-rutina tal-istess xogħol tnissel sens ta' aljenazzjoni jew traskuraġni (ara **Sentenza tad-9 ta' Settembru 1981 tal-Qorti tal-Kummerċ fl-ismijiet Godfrey Borg -vs- George Wells et noe**). Dan ifisser li jekk sistema jkun ilu jitħaddem għal tul ta' żmien bla ma qatt ikun inqala' xi inċident, dan ma jfissirx li dak is-sistema huwa wieħed sikur jew li jeħles lill-imgħallem mir-rabtiet imposti fuqu mil-liġi (Ara **Sentenza tal-10 ta' Ottubru 1980 fl-ismijiet Calleja vs Fino**).

Apparti dan irid jingħad li hemm ukoll grad għoli ta' responsabbiltà li jaqa' fuq min iħaddem ma jeħlisx lil min jaħdem mill-obbligu li jħares is-saħħa u s-sigurtà tiegħu nnifsu u ta' dawk kollha li jistgħu jintlaqtu mix-xogħol li jkun qiegħed iwettaq (Art. 7(1) tal-Kap 424), u b'mod partikolari, għandu jimxi id f'id ma' min ikun qiegħed iħaddmu safejn jidħlu l-obbligi li l-liġi tqiegħed fuq spallejn l-imgħallem u l-awtoritajiet kompetenti (Art. 7(2) tal-Kap 424). Għalhekk għandu jżomm lura milli jqiegħed lilu nnifsu f'sitwazzjoni li tesponih għar-riskju bla bżonn u li joqgħod f'kull ħin attent

għal dak li jkun qiegħed jagħmel (Ara **Sentenza tal-Prim Awla tat-30 ta' Ottubru 2008 fl-ismijiet Richard Farrugia vs Elbros Construction Ltd**). Minn naħa l-oħra l-ħaddiem għandu dejjem ikun konxju tal-perikli fuq il-lant tax-xogħol tiegħu u ma għandu qatt jagħmel manuvri azzardati li jgħollu r-riskju tal-ħsara jew tal-korriment lilu nnifsu u 'l dawk ta' madwaru (Ara **Sentenza tal-Prim Awla per Imħallef Tonio Mallia tad-9 ta' Ottubru 2003 fl-ismijiet Kevin Mallia -vs- Alf Mizzi & Sons (Marketing) Ltd**).

Irid ukoll jingħad li f'każ ta' sinistri ta' din ix-xorta fuq il-post tax-xogħol, il-posizzjoni taħt il-liġi tagħna hija bħal dik prevalenti taħt il-common law Ingliża. Fil-**ktieb Occupational Health & Safety Law ta' Brenda Barrett et 3rd Edit. 1997 paġna 28,** intqal li fejn hemm kuntratt ta' impieg "*it could be said that there was an implied duty to take care for the personal safety of the other party to the contract.*" Dan ifisser li kif ġie osservat fis-**Sentenza fl-ismijiet Debono -vs- Malta Drydocks li ingħatat fis-27 ta' April 2005** hu biżżejjed għall-ħaddiem li juri n-nuqqas ta' teħid ta' miżuri adegwati, bl-obbligu mbagħad ikun fuq min iħaddem biex jipprova jiskolpa ruħu.

Interessanti ukoll dak li jingħad minn Giovanna Visintini fir-rigward tal-liġi taljana dwar infortuni fuq il-post tax-xogħol:

"Passando a' considerare l'altra previsione dell'obbligo di sicurezza a' carico del datore di lavoro anche qui una evoluzione guirisprudenziale

che, gia alla fine del secolo scorso, escogita la costruzione dell'obbligo contrattuale di titular lincolumita' dell'operaio, spostando la casistica delgli infortuni sul lavoro dal terreno della responsabbilita' aquiliana a quella contrattwale con i relattivi vantaggi di ordine probatorio processuale per l'infortunato" (**Giovanna Visitini, Trattato Breve della Responsabilita' Civile Cedm. Ed 1996. pg 11**).

Jidher għalhekk, li diversi sistemi ġuridiċi ma jridux li jqegħdu fi svantaġġ proċedurali lill-ħaddiem, li f'sitwazzjonijiet ta' din ix-xorta huwa meqjus bħala l-parti l-aktar vulnerabbli. Dan qiegħed jingħad, mingħajr ebda ħsara għad-dritt ta' min iħaddem, li jressaq il-provi kollha meħtieġa biex jinħeles mir-responsabbilita' tal-okkorrenza tas-sinistru.

Konsiderazzjonijiet

Sabiex ikun determinat jekk l-Attur huwiex dovut xi danni mis-soċjeta' konvenuta, l-ewwelnett irid ikun determinat jekk is-soċjeta' konvenuta hiex responsabbli għall-inċident illi wassal sabiex ir-rikorrenti sofra danni fiżiċi.

It-tluq tat-test sabiex din il-Qorti tiddetermina jekk is-soċjeta' konvenuta hiex responsabbli huwa billi l-Qorti tħares lejn l-Att Dwar l-Awtorita' Għas-Saħħa u s-Sigurta' fuq il-Post tax-Xogħol, Kap. 424 tal-Liġijiet ta' Malta fejn fost ohrajn f'artikolu 6 (1) tal-imsemmija Liġi jipprovdi illi "*Min iħaddem għandu dejjem jiżgura is-saħħa u s-sigurtà tal-persuni kollha li jistgħu jiġu affettwati bix-xogħol li jkun qiegħed isir għal dik il-persuna li tħaddem*."

F'dan ir-rigward, il-Qorti fis-sentenza ***Mario Galea detentur tal-karta tal-identita` numerata 29064 (M) vs (1) Malta Freeport Terminals Limited (C27581) (2) John Aquilina ID 513080M*, deċiża fid-19 ta' Ottubru 2021,** qalet illi "*Min ihaddem ghandu jiehu taht il-kontroll tieghu s-sit fejn ikun se jibghat il-haddiema tieghu u jivverifika hu li dak is-sit mhux konducenti ghal perikli ghas-sahha tal-haddiema tieghu. Huma dover ta` min ihaddem li jispezzjona l-post, jevalwa r-riskji involuti u jinsisti mal-imprenditur li jaghmel ix-xogholijiet mehtiega biex inehhi kull riskju ta` periklu; jekk l-imprenditur ma jkunx irid jikkoopera, allura min ihaddem ghandu jirrifjuta jesegwixxi x-xoghol u jesponi l-haddiema tieghu ghal perikli. Kif tajjeb osservat l-Onorabbli Qorti tal-Appell fil-kawza "Bugeja vs Montanaro Gauci", deciza fl-14 ta` Mejju, 2004, "huwa daqstant importanti fil-kuntest ta` responsabbilita` li l-ambjent kollu fejn jahdmu l-impjegati jkun tali li jwarrab l-ickenn possibilita` ta` infortunji fuq ix-xoghol. Dan l-obbligu huwa generalment rikonoxxut bhala dmir tal-employer li jipprovdi 'a safe place of work'"." (Mayor Scicluna v. TN Waterproofing Ltd, Prim'Awla tal-Qorti Civili, 20 ta' April 2007; ara wkoll Katerinu Farrugia vs Tabib Principali tal-Gvern et, Qorti Ċivili Prim' Awla, 15 ta' Marzu 2017; Raymond Zarb vs Industrial Projects Services Limited, Qorti Ċivili Prim' Awla 26 ta' Mejju 2016).*"

Għaldaqstant, skont l-insenjament tal-Liġi u l-ġurisprudenza, f'dan il-każ, il-punt li għandu jkun determinanti sabiex il-Qorti tifhem jekk is-soċjeta' konvenuta hiex responsabbli għad-danni fiżiċi sofferti mill-attur huwa li tifhem u tifli x'ġara dakinhar tal-inċident.

Skond ix-xhieda u evidenza dokumentarja ppreżentata tul il-proċess, jidher illi hemm żewġ verżjonijiet illi jikkuntrastaw lil xulxin ta' x'seta ġara dakinhar tal-inċident u dan għaliex kien hemm ir-rapporti tas-security u tan-nurse illi qalu li kien hemm sudden stop u persuni oħra, inkluż l-Attur, illi allegaw illi ma kienx hemm sudden stop mill-krejn.

Paul Borg, li jaħdem bħala senior operator mas-soċjeta' intimata, xehed fil-25 ta' Mejju 2022, illi jekk il-kontejner jeħel mal-hatch cover ma jkunx sudden stop (a' fol 522). Paul Borg, reġa' xehed fid-dettall fuq meta tista' sseħħ sudden stop fid-9 ta' Jannar 2023, u xehed illi "*Ijja jigifieri sudden stop ahna jieqaflek it-trolley, jieqaf il-krejn. Issa, hemm tliet affarijiet li jista' jigrilek bih. Jew jaghti fault fil-krejn, jew tinghafas l-emergency system jew jinqata' d-dawl*." (a' fol 539A). F'każijiet oħra, allura, ma jkunx hemm sudden stop u din hija t-tieni verżjoni.

Din it-tieni verżjoni hija l-aktar waħda verosimili. Il-Qorti trid bilfors mill-ewwel tirreferi għal dak li ddikjara ir-rikorrenti stess, fl-affidavit tiegħu ippreżentat fil-15 ta' April 2019, fejn qal illi "*Hekk kif kont qed innizzel kontejner tal-ghoxrin pied (20'), il-kontejner strah minn naha l-wahda ma twistlock fitting socket outlet tal-hydrolic hatch cover*." (a' fol 65). Kien hemm diversi persuni oħra li xehdu tul il-kawża u wkoll qalu li ma kienx hemm sudden stop, fost dawn kien hemm is-segwenti persuni:

1. Dr. Duncan Borg Myatt, ir-rappreżentant legali tas-soċjeta'

intimata, xehed fit-3 ta' April 2019, illi "*M'ahniex responsabbli ghaliex l-ewwel haga din allegazzjoni illi kien hemm a sudden stop. Jien mhux neskludi, ma nghidx illi gol-Freeport qatt ma saru dawn is-sudden stops pero' meta kellna sudden stops l-impjegat qatt ma mar il-clinic u rega' tela' fuq il-crane jahdem*" (a fol. 54).

2. Jason Bilocca, li dakinhar kien xogħol mar-rikorrenti bħala deckman waqt li r-rikorrenti kien xogħol fuq il-krejn, xehed fis-6 ta' Mejju 2019, illi "*Kellu accident Rudolph li konna nezlin b'containers tal-ghoxrin gol-below u wehhillu mal-custom corner tal-hatch cover.*

   Dr. Pierre Lofaro: Ehe u x'gara?

   Xhud: Caqlaqna il-vapur u izzerzaq il-container." (a' fol 117).

Għalhekk jidher illi meta ma jkunx hemm sudden stop, wieħed ma jistax awtomatikament jallega illi kien hemm xi irresponsabbilita' min-naħa ta' min qed iħaddem.

Issa ġjaladarba ġie determinat illi ma kienx hemm sudden stop, allura irid isir studju iktar fil-profond sabiex wieħed jifhem jekk is-soċjeta' intimata setgħetx kienet traskurata u naqset milli tapplika d-diliġenza minnha mistennija skond il-Liġi b'dan wieħed irid iħares lejn kif seħħ l-inċident.

Ir-rikorrenti stess, fl-affidavit tiegħu ippreżentat fil-15 ta' April 2019, qal illi l-inċident seħħ minħabba erba' fatturi:

1. Riħ qawwi fil-ġurnata tal-inċident, u ċioe' fl-14 ta' Mejju 2016;
2. Id-daqs żgħir tal-vapur;
3. Il-krejn QC31 hu krejn għoli sabiex jaħdem mal-imsemmi vapur;
4. Is-seat tal-krejn mhux addattat sabiex taħdem fuqu. (a' fol 65)

Biss pero', f'dan il-każ is-soċjeta' intimata ippruvat b'diversi modi illi hi ma kienitx responsabbli għall-inċident li sofra r-rikorrenti fuq is-segwenti premessi:

1. <u>Riħ qawwi fil-ġurnata tal-inċident, u ċioe' fl-14 ta' Mejju 2016</u>

Stephen Calleja, li jaħdem bħala operations manager mas-soċjeta' intimata xehed fl-10 ta' Ġunju 2021 illi "*It-temp dakinhar kien qieghed bejn 12 to 15 knots...Jigifieri huwa normali li jinhadem b'dak it-temp*." (a' fol 363A). Spjega wkoll li hemm proċedura ta' kif jitkejjel ir-riħ u anke x'jiġri meta jkun tant riħ illi l-ħaddiema ma jkunux jistgħu jaħdmu.

Ivan Curmi, li hu inġinier mas-soċjeta' intimata, xehed fil-25 ta' Mejju 2022, illi "*Jidher li l-wind speed irrapurtat minn Hal Luqa, il-wind speed kien 16 miles per hour. 16 miles per hour jigi forza 4. Ahna nibqghu nahdmu sa forza 7.... Milli qed nara kien rih normali hafna li nahdmu minghajr l-ebda restrizzjonijiet. Milli qed nara*." (a' fol 483).

Inoltre', Massimo Ancilleri, li jaħdem bħala Operations Manager mas-soċjeta' intimata, ippreżenta dokumentazzjoni uffiċjali kemm kien ir-riħ

dakinhar tal-inċident (a fol. 431). Dan anke xehed, illi "*Dakinhar kien maximum ta' sixteen. Dak il-hin ta' l-incident infatti qieghed highlighted isfel kien fourteen miles per hour. Li huwa daqsxejn inqas minn light breeze....issa kif ghedtlek sinjur, biex il-krejn jieqaf irid ikun forty nine miles per hour ghal ghaxar sekondi shah biex il-krejn jieqaf bir-rih....wara li ccekjajna ma l-engineering wara li ma kienx ir-rih, li l-krejn huwa tajjeb, li l-krejn l-engineering ikkonfermawlna li huwa tajjeb, fl-opinioni tieghi, skond l-esperjenza tieghi, jien nghid li kien zball uman*." (a' fol 421)

Dan ifisser li teżi tal-Attur inkwantu l-aspett tar-rih ma kellha ebda bażi fattwali.

2. <u>Id-daqs żgħir tal-vapur</u>

Stephen Calleja, li jaħdem bħala operations manager mas-soċjeta' konvenuta, xehed fl-10 ta' Ġunju 2021, illi "*il-vapur ehe dahal drabi qabel*." (a' fol 363A)

Minbarra illi dan il-vapur daħal diversi drabi qabel Malta, l-istess Stephen Calleja, li jaħdem bħala operations manager mas-soċjeta' intimata, xehed u spjega fil-25 ta' Mejju 2022, illi "... *li kieku l-vapur ma kienx qieghed safe, kieku l-kaptan ma kienx ha jaccetta li l-pilot jinzel minn abbord, ghaliex il-pilot qabel ma jkun il-vapur full secured, il-pilot once ittrakka mal-moll, il-kaptan ma jaccettahx .... bilfors irid ikollok naqra flessibbilta' .... minhabba ghax inti, hu x'inhu inti ghandek xi haga fluwida*." (a' fol 514

u 515).

Għalhekk anke f'dan ir-rigward l-Attur ma għandux raġun.

3. Il-krejn QC31 hu krejn għoli sabiex jaħdem mal-imsemmi vapur

L-ewwel nett, punt kruċjali li jrid ikun iċċarat hu, illi dan il-krejn hu ċċertifikat skond il-Liġi li jista' jaħdem. Fil-fatt, Mario Delicata, li kien Health and Safety Officer mas-soċjeta' intimata fid-data tal-inċident, xehed fit-3 ta' Lulju 2019, illi "*Huma EC certified il-cranes*." (a' fol 196) Ivan Curmi, enġinier li jaħdem mas-soċjeta' intimata, ukoll xehed fil-21 ta' Ottubru 2021, illi "*dal-krejn huwa, ic-certifikat ..... dan ic-certifikat sar ... fit-tmintax ta' Dicembru, two thousand fifteen .... it-tieni certifikat huwa dikjarazzjoni minn min hadem il-krejn li l-krejn jikkomplajnja mal-machinery directive*." (a' fol 372)

Inoltre', mix-xhieda ta' Massimo Ancillieri, jidher illi din ma kinitx l-ewwel darba illi vapur żgħir jinħadem mal-imsemmi krejn. Fil-fatt, Massimo Ancillieri xehed fil-25 ta' Mejju 2022, is-segwenti:

"*Dr. Pierre Lofaro: ... Issa, x'tip ta' krejn suppost jintuza bhala operations manager?*

Xhud: X'tip ta' krejn? Kwalunkwe krejn, kwalunkwe krejn ma naghmlux distinzjoni liema krejn.

Dr. Pierre Lofaro: Ma taghmlux imma huwa preferibbli li jintuza krejn zghir?

Xhud: Jista' jkun iva imma ma naghmlux distinzjoni.

Dr. Pierre Lofaro: Meta jkun

Xhud: Meta jkollna birthing, biex nispjega lis-Sinjur u lil kulhadd il-birthing, tajjeb, nircievu x-schedule minghand il-klijent u mmexxu u naghmlu, u nfasslu l-birth plan nippreparaw fejn hu l-moll u fejn huma l-affarijiet u nfasslu skont il-hin u d-data li jtina l-klijent fuq il-vapur li jkun gej. Ma nistghux ahna ghax dahlu vapur zghir u ghandna l-ispazju, l-ispazju mal-moll, ma ndahlux il-vapur ghax il-vapur huwa kemmxejn zghir. Qatt ma ghamilna hekk u lanqas issa qatt ma naghmlu hekk." (a' fol 50)

Ukoll, verament importanti x-xhieda ta' David Abela, li jaħdem bħala operations clerk mas-soċjeta' konvneuta, u li dakinhar tal-inċident kien qed jaħdem bħala clerk mar-rikorrenti, fejn xehed fl-4 ta' Diċembru 2019, illi dakinhar tal-inċident kienu diġa' għabbew kontejners oħra fuq il-vapur waqt li kienu qed jużaw l-istess krejn qabel seħħ l-imsemmi inċident. (a' fol 312).

B'dan illi għaldaqstant hu ċar illi x-xogħol ma jippermettix li għax vapur żgħir ma jintużax dan l-imsemmi krejn. Ir-rikorrenti ukoll ma ġabx prova illi tali atteġġjament hu inaċċettabbli u jmur kontra s-sigurta' li titlob il-Liġi, u dan meta l-Qorti tikkunsidra li r-rikorrenti għażel li jibqa' jagħmel tali xogħol anke sal-ġurnata tal-lum.

4. <u>Is-seat tal-krejn mhux addattat sabiex taħdem fuqu.</u>

Jason Bilocca, li dakinhar kien xogħol mar-rikorrenti bħala deckman, xehed fis-6 ta' Mejju 2019, illi fil-krejn ikunu marbuta b'seatbelt min qaddhom (a' fol 119). B'dan illi pero' Mario Coleiro, F1 Operator bħar-rikorrenti u ukoll rappreżentant tal-health and safety tal-operaturi tal-krejnijiet, xehed fit-3 ta' Ġunju 2019, illi "*L-ewwelnett ma jilbsux is-seat belt*." (a' fol 145).

Mario Delicata, li kien Health and Safety Officer mas-soċjeta' intimata fid-data tal-inċident, xehed fit-3 ta' Lulju 2019, illi s-seat tal-krejn QC31, hu ta' posture tajba u reach eċċellenti u spjega wkoll fid-dettal għaliex sostna hekk (a' fol 204 sa 207). Ukoll, dan ikompli jixhed illi "*ma nistax nghid li dan is-seat huwa seat hazin*" (a fol. 206). L-operaturi nfushom ma ridux seats li jkunu marbutin magħhom b'iktar sigurta' (a fol. 207). Fil-fatt, Mario Delicata reġa' xehed fis-6 ta' Novembru 2019, illi li jkollok cut fis-seat jista' jkun ta' vantaġġ imma jekk seat ma jkollux tali cut ma jfissirx illi hu ħażin (a' fol 224). Fil-fatt reġa' xehed iktar tard, illi "*Li nista' nghid li s-seats li kien fuq il-gabini kienu safe*." (a' fol 229).

Ivan Curmi, enġinier li jaħdem mas-soċjeta' intimata, xehed fil-21 ta' Ottubru 2021, li "*min ghamel il-kabina u ghandi dikjarazzjoni li l-kabina u l-controls u l-control stations taghha, l-affarijiet ta' go fiha, jikkomplajaw ukoll mal-machinery directives*." (a' fol 373) Dan ix-xhud ghid ukoll illi s-seats inbidlu sabiex ikunu iktar komdi għall-ħaddiema (ukoll kif jidher mill-email a fol. 384).

B'hekk din il-Qorti tasal għall-konkluzjoni li l-asserzjoni tal-Attur li s-seat mhux addattat hija nfondata fattwalment.

Apparti dan kollu s-soċjeta' intimata mhux biss dejjem ħadet ħsieb is-sigurta' fuq il-post tax-xogħol fis-sens kif spjegat hawn fuq, imma għandha wkoll fis-seħħ metodi oħrajn illi jkomplu jsaħħu din is-sigurta' u dan billi:

1. Is-soċjeta' intimata ħadet il-prekawzjoni hekk kif irċeviet ir-rapport mediku li pprovda ir-rikorrenti illi ma jistax jagħmel affarijiet bażiċi. Fil-fatt, Dr. Duncan Borg Myatt, ir-rappreżentant legali tas-soċjeta' intimata, xehed fit-3 ta' April 2019, illi "*Ghidtlu jien jekk se noqghod li ghandi naghmel kif inhoss fuq ir-rapport mediku, jien ma nistax nippermettilek tibqa' tahdem ta' Crane Operator ghax inti ma tistax taghmel din il-lista ta' affarijiet*" (a fol. 50).

2. Il-krejnijiet huma attrezzati sabiex ma jkomplux jaħdmu jekk ikun qed iħoss illi hemm fault sabiex il-ħaddiem ma jweġġax. Jason Bilocca, li dakinhar tal-inċident kien xogħol mar-rikorrenti bħala deckman, xehed fis-6 ta' Mejju 2019, hekk:

"*Dr. Pierre Lofaro: ... Issa wara li gara l-incident, x'gara jigifieri? Komplejtu tahdmu? X'gara?*

Xhud: Le le le kellna nirrapurtaw l-engineering ghax il-crane gie jaghti fault u ma jkunx jista' jahdem la lura, la 'l quddiem, la jmajna, la jinvira u

hekk.

Dr. Pierre Lofaro: Bid-daqqa jieqaf il-crane jahdem jigifieri jekk qed nifhem sew.

Xhud: Ezatt. Jieqaf. Itella' fault ahna nsejjhulu." (a' fol 119).

3. Mario Coleiro, F1 Operator bħar-rikorrenti, rappreżentant tal-health and safety tal-operaturi tal-krejnijiet, xehed fit-3 ta' Ġunju 2019, illi hemm klinika erbgħa u għoxrin siegħa kuljum fil-Freeport sabiex tassisti lill-ħaddiema li jweġġgħu waqt il-ħin tax-xogħol (a' fol 144)

Barra minn hekk, huwa ċar illi l-inċident seħħ tort tar-rikorrenti, hekk kif diversi persuni xehdu fuq informazzjoni fattwali, kif jidher hawn taħt:

1. Loris Scardino, li jaħdem bħala enforcement officer u PFSO mas-soċjeta' intimata, xehed fl-10 ta' Marzu 2022, b'dan il-mod:

"*Xhud: ....Mr Bonnici ghamel certu moviment fuq il-crane illi gara li l-container jislekkja u jiskossja.*

Dr. Pierre Lofaro: Inti l-ahhar darba ghidt. Din importanti, ghidt illi issa l-Qorti staqsietek issa, hu kellu xi responsabbilta' fiha dik ghax wehel mac-cippa, mac-cappa. Ifhimni tehel container mac-cappa mhux suppost issir. Imbaghad il-Qorti qaltlek imma min suppost jara li dan ma jigrix? L-operator stess. L-operator dak li jkun fuq il-crane? Iva. Jigifieri hemm, inti qed tghid hawnhekk li t-tort ta' Rudolph?

Xhud: Imfhimni jiena qed nghid illi dak il-hin li gara l-incident, kien hemm

hmistax-il crane qed jahdmu u l-ebda operator iehor ma wegga', jigifieri huwa

Dr. Pierre Lofaro: Allura b'daqshekk

Xhud: Ma nistax jien inwegu skjettament ezattament

Dr. Pierre Lofaro: Imma hawnhekk qed tghid, qed timplika li kien tort

Xhud: L-evidenza kollha li ngabret tindika illi l-incident gara minhabba manuvra hazina ta' Mr Bonnici.

...

Qorti: Kif wasalt ghaliha din?

Xhud: Kellna r-rapport tas-security u tan-nurse, is-CCTV footage, il-mollijiet jibqghu hemm hemm, it-tul tal-vapur nafuh, nafu, hemm hafna informazzjoni." (a' fol 449).

2. Ivan Curmi, wieħed mill-inġiniera li jaħdem mas-soċjeta' intimata, xehed fil-25 ta' Mejju 2022, xehed hekk:

"*Dr. Victor Scerri: ...Responsabbilta' ta min kien biex jara li l-container ma jehilx mal-hedge?*

Xhud: Dan bhal meta qed insuq jien il-karozza responsabbli jekk qieghed mal-isteering.

Dr. Victor Scerri: U f'dan il-kaz min kien qed imexxi?

Xhud: Rudoph Bonnici." (a' fol 480).

3. Ukoll, Mario Coleiro, F1 Operator bħar-rikorrenti u ukoll rappreżentant tal-health and safety tal-operaturi tal-krejnijiet, xehed fit-3

ta' Ġunju 2019, illi "*Issa int trid tipprova tidhol go sergajts....Capep. Ma jistax inehhihom ghax huma parti mill-hatch cover, qeghdin fissi*." (a' fol 137). B'dan illi Mario Coleiro iċċara illi tali ċapep huma parti mill-vapur u s-soċjeta' intimata qatt ma tista' taqla' dawn ic- ċapep.

4. L-istess huwa dak li xehed Paul Borg, senior operator mas-soċjeta' intimata, fejn xehed fl-10 ta' Ġunju 2021, illi "*il-manuvra trid tinzel bil-mod, issa f'dan il-kaz kellu hatch cover illi kienet hydraulic u kienet wieqfa, u hu u niezel laqat qisha l-corner casting nghidulhom ahna, u wehel maghha skont kif rajt ir-rapport*." (a' fol 363D). B'dan illi wkoll Stephen Calleja iċċara fix-xhieda tiegħu illi l-vapur jista' jkun ukoll jiċċaqlaq "*jekk inti anke bil-mod kif nizzilt il-container*" (a fol. 515).

5. Paul Borg xehed fl-10 ta' Ġunju 2021, illi kull ħaddiem ikun ittrenjat apposta għal kull sitwazzjoni mis-soċjeta' intimata. Fil-fatt, hu xehed is-segwenti:

"*Qorti: Inti bhala persuna li taghmel l-assessment, tippreparhom ghal dawn it-tip ta' sitwazzjonijiet?*
Xhud: Jiena fit-training idumu xahrejn, biex jaghmlu dax-xoghol. Fit-training dawn l-affarijiet nghidulhom fit-training..." (a' fol 363E).

Finalment din il-Qorti tirrimarka wkoll illi wieħed ma jistax anqas jinjora l-fatt illi r-rikorrenti seta' ipprova b'mod ċar x'ġara eżatt dakinhar billi jitlob li jiġu esebiti kopji ta' CCTV footage, għalkemm setgħu ma jkunux ċari u

dan kif xehed Martin Darmanin, li hu impjegat fis-sezzjoni tal-investigazzjonijiet u enforcement mas-soċjeta' intimata, xehed fil-25 ta' Mejju 2022 (a fol. 498).

F'dan ir-rigward issir referenza għas-segwenti bran tax-xhieda:

"*Dr. Pierre Lofaro: Meta jkun hemm injury, jitolbukom kopja tieghu?*

Xhud: Gieli, ehe gieli jkun hemm kazi ehe jintalbu. Ehe."

B'dan kollu l-Attur baqa' ma talabx li tiġi esebita kopja u dan minkejja li kien qiegħed jingħad mill-kumpanija li dak li ġara kien minħabba manuvra ħażina minn naħa tal-Attur u qed teċepixxi li hi ma għandha ebda tort għall-inċident inkwistjoni.

Il-Qorti tfakkar li l-prova tan-ness bejn dak li ġara u d-danni kawżati irid jagħmilha l-Attur. Strettament il-konvenut jista' ma jagħmel xejn. Biex ikun hemm lok għad-danni hu imprexxindibilment meħtieg li jkun hemm ness ta' kawzalita` bejn il-fatt kolpevoli u l-konsegwenza dannuza. Hekk jinsab affermat illi "*perche possa una persona ritenersi responsabile per danni fa mestieri che chi reclami l'indennizzo riesca a provare non solo l'atto o l'omissione colposa del denunciato, ma altresi che l'atto o la omissione colposa abbia avuto il nesso di causa ad effetto col pregiudizio sofferto dall'instante"* (**Sentenza fl-ismijiet Giovanni Sare` -vs- Carmelo Farrugia et, Appell Kummercjali, tas- 6 ta' Frar, 1928**).

L-Attur għamel emfażi partikulari li dak li ġara kien tort tas-Soċjeta'

konvenuta minħabba l-għamla tas-siġġu li minn fuqu joperaw. Imma anke kieku stess li dawn is-siġġijiet għandhom ikunu aħjar u dan kif xehed tant tajjeb Mario Coleiro (a' fol 130 et sequens), il-Qorti xorta ma hiex konvinta li dan kien il-fattur li wassal għall-ħsara li sofra l-Attur.

Għaldaqstant huwa ċar illi s-soċjeta' intimata ma kellha ebda tort għall-inċident b'dan illi ma għandhiex twieġeb għad-danni sofferti mill-Attur.

Decide

Għaldaqstant għar-raġunijiet fuq imsemmija din il-Qorti qegħdha taqta' u tiddeċiedi l-kawża bil-mod segwenti:

Tiċħad l-ewwel, it-tieni u t-tielet talba tar-rikorrenti għar-raġunijiet hawn fuq premessi.

Tillibera lis-soċjeta' intimata minn kull osservazzjoni.

Bl-ispejjeż jitħallsu mir-rikorrenti.

Imħallef Toni Abela

Deputat Reġistratur